

„ȚĂRI” ROMÂNEȘTI PRIVILEGIATE SUB DOMINAȚIE STRĂINĂ - STRUCTURI SOCIO-ECONOMICE ȘI CULTURALE ÎN VALEA CARAȘULUI (BANAT) ȘI MĂRGINIMEA SIBIULUI (ARDEAL)

drd. Maria MÂNDROANE

Poziție strategică, la întretăierea drumurilor economice și militare, din zona sud-est și central europeană, Banatul a prezentat interes pentru romani, bizantini și celelalte popoare migratoare din zonă din epoca prefeudală.

Din surse istorice și narative, precum „Cronica notarului anonim”, ca și din „Viața Sfântului Gerard, din Cenad”, spațiul bănățean din veacul al X-lea este conturat printr-o societate feudală românească, în strânsă legătură cu lumea sud-dunăreană: primul țarat bulgar, la 1018 de către Vasile al II-lea, și Imperiul Bizantin, ajuns cu frontiera până la Dunărea apuseană.

Stabilirea ungarilor în Panonia, la începutul secolul al X-lea, devine un puternic impact pentru societatea românească, deja constituită, ca formațiune statală, condusă de un duce sau un principe.

În timpul voievodatului lui Glad, Banatul avea o viață economică activă.

Agricultura și creșterea animalelor erau ocupații de bază. Mineritul și prelucrarea metalelor, în zonele montane, ca și bogăția aurului prin spălarea metalului în râurile de munte atestă bogăția neprețuită a locului. Transportul sării pe Mureș și Tisa dezvoltă rețeaua comerțului intern și extern.

Cetățile de apărare, construite din pământ, sunt plasate în locuri strategice, pe malurile Dunării: Keve, Horom ca și în interiorul provinciei: Morisena (Cenad), cetatea de pe dealul Maidanului, care avea să-i poarte numele: Glades.

Urmașul lui Glad, Ahtum, apare conform aceleiași cronici a notarului anonim, mult mai puternic. Voievodatul lui se întindea până dincolo de Mureș, spre Crișuri, la est de Transilvania; la sud cuprindea Dunărea, Turnul-Severin iar la est se mărginea cu linia Tisei, până la vărsarea în Dunăre.

Agricultura și creșterea animalelor capătă acum proporții sensibile. Cultura grâului, a orzului cuprind pământurile mănoase de câmpie. Aflăm din cronică că semințele se măcinau la râșniță. Se amintește aici, pentru prima oară de doina de jale, cântată de o țărancă în timp ce își măcina grăunțele.

Cultura viței de vie, de asemenea, se întindea pe o arie generoasă.

Sunt cunoscute hergheliile lui Ahtum, cu mulțimea de cai sălbatici, îmblânziți de voievod, cu bogăția bovinelor și a ovinelor.

Comerțul cu cereale și animale, deopotrivă cu produse meșteșugărești (ceramică, obiecte casnice, unelte, podoabe) și nu în ultimul rând cu sare, extind comerțul în exteriorul provinciei.

Transportul de sare și lemn pe Mureș și Tisa, vâmuirea lor de către voievodul bănățean, cu importante surse de câștig, atrage, la linia Dunării, pe lângă potențialii cumpărători, invidia puterilor vecine.

Pe plan social voievodatul era organizat, ca și în vremea lui Glad, în obști țărânești și în uniuni de obști teritoriale dar cu o diferențiere care duce la constituirea clasei feudale, compusă din voievod și nobilii din jurul său, stăpâni pe pământuri și având curți („curia”) proprii. Pătura țărânească constituia baza supușilor lui Ahtum. Această ierarhizare se păstrează, de urmașii direcți până în secolele XIII-XIV, de-a lungul văilor Mureș, Cenad și Arad

Sistemul militar era remarcabil și se baza pe trei elemente forte:

- a. Fortificațiile - construcții din valuri de pământ, întărite cu palisade de lemn (cele mai multe fiind păstrate din vremea lui Glad), plasate în puncte strategice, înconjurate de mlaștini și păduri, elemente care de multe ori puteau suplinii forța armată.
- b. Forțele armate permanente constituind nucleul armatei, conduse de nobilii lui Ahtum.
- c. Forțele recrutate din rândul populației.

Forța numeroasă, înarmată și instruită, cu o tehnică militară bine pusă la punct era greu de învins de către forța maghiară care încălcase hotarele, dornică de cucerire, încă de pe vremea lui Glad.

Campaniile regelui Ștefan I, împotriva lui Ahtum, se confruntă pe lângă forța numerică și militară a acestuia și cu puterea Bizanțului, fiind cunoscute relațiile prietenești ale voievodului ca și ajutorul ce l-ar fi putut acesta primi în caz de primejdie.

După anul 1025 puterea Bizanțului slăbește, iar regele Ungariei profită pentru a putea ataca. În lupta de pe Morisena Ștefan I reușește să-l învingă pe Ahtum doar prin trădarea vărului său Canadinus care îi râvnea tronul.

Odată cu moartea lui Ahtum, provincia intră sub vasalitatea regelui ungar.

Trăind în cadrul unor cnezate și voievodate, din care se vor forma mai târziu districtele, populația autohtonă va dispune, în continuare de autonomie, inclusiv de o jurisdicție proprie.

În a doua jumătate a secolului al XII-lea, pe teritoriile bănățene apar comitatele: comitatul Arad (1156); comitatul Timiș (1177); comitatul Cenadului (1197); comitatul Carașului (1200).

Pentru a ține sub observație directă aceste organizații românești, la începutul secolului al XIII-lea ungurii creează Banatul de Severin, care avea în frunte un ban și dispunea de cetăți necesare apărării granițelor dinspre Dunăre. În ținutul rural, aflat sub protecția cetății, cnezii români plăteau dijmă în schimbul protecției armate.

Deși la origine Banatul de Severin era o instituție neromânească, majoritatea banilor, din fruntea ei aveau nume românești: Luca (1233), Timoteu (1281-1283), Micu (1284-1286)

După năvălirea tătarilor pământul românesc era privit ca o țară de cruciadă: Cavalerii Teutoni, cavalerii Ioaniți (sau de Malta) erau protejații regelui. În 1247 regele Bela al IV-lea le acordă ca privilegiu mai multe ținuturi, între ele cel mai important fiind Banatul Severinului, cu munți și venituri păstorești, cu cnezatele lui Ioan și Farcaș, până la râul Olt.

Apariția cavalerilor cruciați, cu scopul de a lupta împotriva tătarilor și bulgarilor, va imprima, în general, asupra zonei un rol pozitiv, prin relațiile internaționale ca și prin mijlocirea comerțului în interior și în exterior, pe care aceștia le vor exercita.

Apărători ai civilizației, cavalerii cruciați din Banatul Severinului ridică biserici, cetăți, construiesc mori impulsionând întreaga economie locală.

În anul 1260 aceștia pleacă din Banatul Severinului, unii dintre ei respinși fiind de puterea de decizie a districtelor. Este cazul Cavalerilor Teutoni pe care cele opt districte privilegiate din Banat nu i-au acceptat.

În timp Banatul Severinului devine, din punct de vedere istoric, o axă de românism, o uniune de asociații militare, cnezate și sate românești, care sub protecția banului găseau stabilitate și unitate

Uneori ca bani ai Severinului ajung români pe care istoria îi reține.

Domnitorul Mircea cel Bătrân nu era străin de Banatul Severinului, așa cum Muntenia n-a fost niciodată străină de Transilvania și Banat. În toate incursiunile de apărare împotriva pericolului otoman, la Dunăre, cele trei „țări” vor fi un singur corp de apărare.

Ioan de Huniade și Matei Corvin vor ridica Banatul Severinului la cel mai înalt grad de românism, transformând întregul Banat într-o fortăreață înaltă, la poarta Dunării, peste care Imperiul Otoman nu a putut trece.

Domnitorul Mihai Viteazul, ajutat de vrednicii bani, precum Ion Gleșan, Petru Petrovici, Gheorghe Palatici, Andrei Barceai, încearcă, în repetate rânduri, alungarea turcilor din Banat, în vederea unirii Banatului cu Țara Românească.

Cele 8 districte privilegiate, din 22 câte existau în Banat, se formează din fostul voievodat a lui Ahtum, bucurându-se de o poziție privilegiară, prin rolul militar, de apărare a granițelor. Două din aceste districte, Carașova și Iliidia, acoperind întreagă Valea Carașului.

Istoricul Patriciu I. Dragalina, arată, conform documentelor, că în secolul al XIII-lea românii aveau drepturi recunoscute și respectate de puterea statului ungar. Românii erau constituiți în comunități militare ai căror șefi nu o dată se disting pe câmpul de luptă. Ei își aveau cârmuitorii politici proprii, cnezi și voievozi și purtau de grijă administrației satelor și districtelor. Aveau o clasă puternică de nobili care, cu votul lor, contribuiau la dietă, la reglarea afacerilor țării.

Comunitatea districtelor este văzută de același istoric ca „o corporație de sine stătătoare” cu o organizație puternică, românească, asemănătoare și altor provincii românești.

Primele privilegii districtuale au loc în ultimele decenii ale secolului al XIV-lea. Cel mai important document referitor la privilegiile districtuale este diploma dată de Ladislau al V-lea, în 29

august 1457, cnezilor români Bizerea, Iuga, Mâtnic, Racoviță, Ciornei, Găman, Vrabie, din cele 8 districte, recunoscând meritele excepționale în apărarea Banatului, acordându-li-se ca recompensă privilegiul de autonomie, conservarea drepturilor ancestrale pentru ei și urmașii lor.

Prin aceste privilegii regele însuși nu putea dona pământurile de pe teritoriile districtelor fără încuviințarea localnicilor; nobilii și cnezii români vor fi judecați după vechea lege românească și numai de dregătorii districtului.

Dar ceea ce le evidențiază este, în primul rând, puternica organizare interioară, de tip cutumiar, calitatea prestațiilor militare, numărul mare de participanți în armata regală, devotamentul și puterea de sacrificiu în apărarea granițelor, înfruntarea primejdiilor și a pagubelor suferite, din cauza incursiunilor otomane și nu în ultimul rând refacerea economiei din interiorul districtului.

Alături de celelalte șase districte privilegiate, districtele Carașova și Ilidia nu făceau parte integrantă din regatul maghiar, ci formau o „Țară Românească”. Recunoscând suzeranitatea statului maghiar, statul maghiar recunoștea dreptul vasalului de a se autoconduce (Stănilă, p.26).

În perioada arpadiană regalitatea se comporta patriarhal. Nobilimea se ridică din rândul autohtonilor și alogenilor (căpeteniile militare migratoare, care se încadrează în spațiul autohton). Nobilimea autohtonă ajunge la statutul micii nobilimi și a nobilimii de mijloc.

Perioada de anarhie feudală, din veacul al XIV-lea, modifică starea de fapt. Comitatele devin din regale, nobiliare. Puterea nobilului feudal maghiar crește în detrimentul autohtonilor.

În secolul al XV-lea, dreptul la proprietate se extinde. Acum apar în Banat marile domenii feudale, cu zeci de sate concentrate în mâna câtorva proprietari. În timp ce proprietatea regală scade, crește puterea nobilimii maghiare care dețin posesiuni între 10 și 40 de sate.

Nobilimea mijlocie, românească, deține acum câte trei patru sate, în timp ce mica nobilime este aproape ruinată.

Dacă în comitatul Caraș nobilimea era majoritar românească, în perioada arpadiană, odată cu regalitatea angevină nobilii maghiari, atrași de prosperitatea locului, manifestă o mare tendință de acaparare. Din rândurile lor se desprind, nobili precum: Himfy, Benedict Heim ori Ion Bisenul, oameni cu funcții în stat, fiind amintiți mereu de documentele vremii, prin plângerile nobililor români, împotriva jafurilor repetate săvârșite de aceștia și împotriva cărora „Curia” regală (forumul cel mai înalt de judecată) nu reacționa niciodată cu dreptate.

Situația țărănimii, pe măsura acaparării de proprietăți a nobililor maghiari se degradează. În secolul al XVI-lea numărul țăranilor liberi este foarte mic. Nereușind prin plata obligațiilor economice să se ridice la rangul de oameni liberi, devin, treptat țărani aserviți.

Lupta antifeudală în Banat este o constantă pe parcursul secolului al XIV-lea între nobilii români și nobilii maghiari, între Puterea Centrală și elementul românesc.

Țărănimea sărăcită, prin dările care creșteau odată cu războaiele lungi și costisitoare, dijele și claca nobilimii maghiare, lacome, pretențiile clerului catolic, duc la diferite forme de împotrivire, precum:

- refuzul comunității, prin cneaz, de a accepta pe noul posesor de pământ, reiterând vechile drepturi obștești;
- atacurile conduse de cnezi asupra bunurilor nobiliare;
- fuga de pe o moșie, cu sarcinile economice prea mari, pe o altă moșie vecină sau refugiul în Țara Românească, unde băștinașii își căutau scăparea;
- asocierile țărănești, în grupuri armate împotriva nobilimii și a întregului aparat administrativ.

Fenomenul lotriei este cunoscut în Banat. O listă a nobililor din districtele Bekas și Caraș, arată că la 1370 în 28 de sate existau 56 de haiduci, ce trebuiau urmăriți.

Unicatul districtului, cu instituție românească de nezdruccinat, rolul strategic excepțional al Banatului, în apropierea frontierei de la Dunăre, contribuția militară deosebită în vreme de primejdie ca și prestația economică deosebită, fac ca instituția românească să fie necesară chiar în apriga perioadă de deznaționalizare și obligă, în același timp, oficialitățile maghiare să le recunoască și să le accepte vechile privilegii.

Tot o instituție românească medievală este și plăieșia, din Mărginimea Sibiului, care își are originea în sistemul de apărare al teritoriului de obști, din sistemul prestatal al românilor din Transilvania, dobândind în veacul al XIII-lea rolul militar, încredințat populațiilor de la granița sud-estică a regatului, acordat românilor și deopotrivă coloniștilor sași și secui.

Sarcina comună, de apărare a frontierei Regatului „fundus regius”, determină pe regii arpadieni să acorde zonelor mărginașe ale Transilvaniei statut politic și social privilegiat de independență și libertate socială.

Așa cum reiese dintr-o diplomă a lui Carol Robert, din 1332, locuitorii Săliștei și din satele aparținătoare: Galeș, Tilișca, Cacova (Fântânele), Sibiel și Vale au avut acest rol de păzitori ai plaiurilor montane (Plăieșii), împotriva invaziilor vrăjmașe, la granița de sud.

Constituirea statului feudal independent Țara Românească, între 1299-1324, prin reunirea voievodatelor într-un singur stat, de către voievodul Basarab, care devine astfel primul domn din istoria românească, influențează benefic modul de viață al Mărginimii Sibiului din veacul al XIV-lea.

Dorința lui Carol Robert de Anjou de a pune stăpânire, în 1330, pe țara lui Basarab se izbește de rezistența domnitorului român, în lupta de la Posada.

Sub administrație românească, până în anul 1472, satele din scaunul vechi al Săliștei au făcut parte din Ducatul Amlașului, posesiune transilvăneană a domnitorilor munteni Vladislav Vlaicu (1366), Mircea cel Bătrân (1386), Dan al II-lea (1420), Vlad Dracul (1443), Vlad Țepeș (1456), Radu cel Frumos (1473). Acești domnitori au stăpânit satele românești, ca pe un drept moștenit cutumiar.

Spre deosebire de alte părți ale Transilvaniei, unde românii cuprinși în comitatele nobiliare erau lipsiți de o autonomie administrativă și social economică, Mărginimea Sibiului, din imediata vecinătate a Munteniei, s-a bucurat de privilegiile pe care autoritățile au fost nevoite să le accepte, instituțiile românești coexistând alături de instituțiile impuse de oficialitățile maghiare.

În acest sens Săliștea cu satele din jur, era condusă de cnezi sau juzi, cu atribuții administrative, judecătorești, militare și fiscale, sprijinit de un sfat al oamenilor bătrâni și înțelepți, compus din 40 de membrii. Conducerea comunității se făcea conform tradiției strămoșești.

Grupul satelor de margine, adăugate scaunului care a luat ființă în 1497, a făcut parte din domeniul cetății „Saga”, din zona Mărginimii, în calitatea de plăieși și de păzitori ai cetății.

Pe plan politic preocupările defensive ale Ungariei se axează pe cetățile de graniță, precum: Săscior, Gâbova, Tilișca, Sibiel, Rășinari, Cislădie, Avrighi și Breaza (Bucur, p.31).

În subordinea acestor cetăți se găseau satele de plăieși români care plăteau „darea”, prin castelani, fără ca aceștia să-și piardă statutul de țărani liberi.

Dacă la început satele săliștene s-au condus juridic după legea nescrisă a „obiceiului pământului”, prin acele „romani populare”, ce compuneau formațiunile politice prestatale, dominația maghiară tinde treptat spre îngrădirea vechilor cutume, în vederea supunerii obștilor sătești libere. Urmărindu-se o subordonare economică, printr-o suprastructură politico-administrativă și juridică străină de interesele românești, „Uniunea celor trei națiuni”, întemeiată în 1437, prin care minoritățile străine exploatare se îndreaptă împotriva majorității exploatate, devine instrument de opresiune socială și națională.

Nobilimea maghiară, fruntașii secu și sași din această „uniune” minoritară și-a pus amprenta asupra intereselor comune, pe întreaga activitate statală.

Pe parcursul secolului al XV-lea rolul acestor cetăți, de apărare a graniței Transilvaniei, își pierde funcția inițială. Odată cu dezvoltarea orașelor, șireagul de cetăți, atât de importante pentru secolul al XIV-lea sunt abandonate.

Cetățile Sibiu și Cislădie, favorizate de poziția lor, avantajoasă, pentru comerțul cu Țara Românească devin importante centre de desfacere a produselor metalurgice (Sibiu) sau textile, de postăvărit (Cislădie).

De importanța economică a Sibiului se leagă și prima monetărie din Transilvania, din 1325. Un an mai târziu în 1326 va primi statutul de oraș „Civitas Zybienses”. Traficul de mărfuri, intens, îi acordă în 1382 și dreptul de Depozit.

Dezvoltarea centrului urban în Mărginimea Sibiului conduce la diversificarea instalațiilor tehnice populare care pun bazele industriilor urbane: industria textilă, metalurgică, a materialelor de construcții (forestieră), alimentară (morărit, ulei, țuicărit).

Un centru urban precum Cislădie dezvoltă pe lângă industria metalurgică și o industrie textilă a postavului, iar Sibiul devine recunoscut prin producerea de armament, lăcătușărie, fenerie etc.

În Banat dezvoltarea structurilor urbane se realizează într-o mai mică măsură decât în Transilvania. Structuri urbane, precum Timișoara, Caransebeș, Mehadia, cu importanță politico-administrativă se extind și asupra satelor cărășene, mai mult sub forma târgurilor și a așezărilor semiurbane, mai ales în punctele strategice, din preajma cetăților recunoscute: Vărădia, Ilidia,

Agadici, Carașova (care rămân la fel de importante) la încrucișarea rețelei de drumuri ce conduceau spre Dunăre.

Deși sprijinite de Puterea Centrală, unde primează interesul de clasă sau pătură socială, târgurile și orașele din Caraș se sprijină pe capacitatea autohtonă, ajungându-se la acele structuri complexe sat-oraș.

Majoritatea orașele formate în Caraș, în secolul al XV-lea, s-au pierdut devenind târguri, după cum târguri importante devin și localitățile Ilidia și Carașova, cu nume de districte și în același timp de cetăți.

Părți ale aceluiași organism românesc, despărțite de vitregia istoriei sau avariția popoarelor dominatoare, atrase de bogățiile neprețuite, de avantaje economice, sociale și politice, Banatul și Transilvania rămân provincii fărâmițate veacuri de-a rândul, fără ca suflul de viață, inima românească să-și piardă fluxul care o anima, deosebind-o de toate națiile dominatoare, venite la noi ca să subjuge și să domine, purtând efectul distrugerii.

Pericolul deznaționalizării, plaga frecventă în Transilvania și Banat, urmărea neîncetat cele două țări surori, pe care istoriografia veche le considera ca formând o singură unitate, încă din etapa prefeudală. Credința constructivă, ortodoxă, le-a păstrat ca un ax unitar prin intermediul bisericii sau mănăstirilor românești.

Autonomiile locale i-au ajutat pe români în acest lung proces de transformare, sub scutul cnezilor, a nobililor români, stăpâni pe moșii, cât mai ales sub securitatea bisericilor patronate de ei, unde potențialul românesc își avea asigurată securitatea.

Acerba politică de deznaționalizare a dinastiilor angevine și mixte, prin confiscarea moșiilor cnezilor, din districtele din Banat (dacă refuzau să treacă la catolicism) se izbește de împotrivirea fățișă a acestora. Pericolul otoman la Dunăre frânează acest proces în plină desfășurare, obligându-l pe regele Ludovic cel Mare (1342-1382) să țină cont de forța numerică, atât de importantă în apărarea hotarelor, împotriva pericolului evident ce se anunța dincolo de Dunăre.

De rit și limbă slavonă, ortodoxia românească se dezvoltă în paralel cu o cultură și o literatură laică bogată. Scrisorile și documentele oficiale se scriau în limba slavonă, limbă internațională, diplomatică și comercială, cunoscută de cnezi și folosită și în scopuri laice.

Înainte de întemeierea țărilor românești (secolul al XIV-lea) se dezvoltă o cultură a clasei stăpânitoare, a cnezilor și nobililor români. Cultura medievală, la sfârșitul evului mediu era cea bizantină, răsăriteană, pătrunsă la slavi și la români și impusă în măsura puterii de asimilare, ca o cultură bisericească.

Odată cu bogumilismul (secolul al X-lea), cu învățătura sa dualistă și curentul folcloric, în țările românești se creează și circulă o literatură populară, cu mulțimea legendelor hagiografice, a baladelor, a legendelor de curte.

Mișcarea revoluționară, de la sfârșitul secolului al XVI-lea, înlocuiește limba oficială slavonă, cu cea populară, românească. Cultura medievală românească întrece, prin bogăție și suplețe, manuscrisele și cărțile slavone, fiind o creație a obștilor țărănești, a taberelor militare și a curților feudale.

Arta arhitecturii și a picturii murale bisericești și laice din secolele XV-XVI, marchează o epocă de profundă originalitate, îmbinând cu armonie goticul cu arta bizantină și stilul bisericesc, cu pictura exterioară, laică (P. P. Panaitescu, p.p. 325-352).

Realitatea Banatului de Severin este general valabilă pentru toate districtele bănățene, în speță pentru Valea Carașului. Viața socială economică și comercială este activă indiferent de etapele istorice. Preocupările, numeroase, se întrepătrund.

Rețeaua de drumuri existente în Banat, încă de pe vremea daco-romanilor, facilitează pe linia Dunării circulația mărfurilor din interior și exterior.

Inventarul agricol este îmbunătățit, dovadă că agricultura câștigă în suprafață și varietate.

Utilizarea pe scară largă a râșnițelor și a morilor punctează evoluția economică din interiorul provinciei.

Primele știri despre morile de apă, în Banat, apar în izvoarele scrise din secolul al XIII-lea.

Apa râului Caraș era folosită, pe cursul mijlociu și inferior, pentru punerea în funcțiune a unor mori din perioada Evului Mediu. Într-un act din 1378 se amintește despre o moară pe moșia Voia, în zona de câmpie din depresiunea Oravița. În același act se precizează că moara de pe Caraș, aparținând satului Voia, era o moară cu roată verticală și admisie inferioară. În 1389 se amintesc două mori pe râul din Caraș.

Ca urmare a cheltuielilor materiale, locului de amenajare, construcțiilor și întreținerii, moara devine de la început monopol feudal.

Cele mai numeroase mori din Valea Carașului aparțineau familiei nobiliare maghiare Himfy (o adevărată plagă pentru habitatul cărășan), care în secolele XIV-XV stăpâneau un număr impresionant de mori pe râurile Bârzava, Pogăniș și Caraș.

Pentru economia medievală moara capătă un rol deosebit, atât în exploatarea unor domenii feudale ori regale, cât și pentru stăpânirile cneziale, reprezentând o sursă de venit permanent. Țăranii erau obligați să-și macine grânele la moara stăpânului.

Din inventarul casnic al Evului Mediu nu lipsesc cuptoarele de copt (secolele XII-XIII), construite atât în interiorul cât și în exteriorul locuinței.

Munții Banatului, cu altitudini mici (600-1000 m.) adăposteau așezări permanente, unde se practicau agricultura și creșterea animalelor.

Relieful muntos face dovada practicării vânătorii, iar pescuitul era ocupație permanentă în viața comunității.

Exploatarea resurselor metalifere avea rol important pentru economia Evului Mediu. La mijlocul veacului al XIV-lea minele din zona sudică a munților Dognecei devin proprietate regală.

Urmele unor activități metalurgice au fost descoperite în așezările Ilidia, Ciclova, Berliște.

Activitatea meșteșugărească se desfășura în centrele rurale sau în curțile feudale bănățene.

Olăritul cunoaște în decursul secolelor X-XIV o arie de răspândire importantă. Ceramica, lucrată la roată, prezintă cele mai variate forme, de la oalele simple, nesmălțuite, vase borcan, castroane, căldări și până la ceramica smălțuită cu diferite decoruri, executată în centre recunoscute precum Ilidia, din același district, Gornea etc.

Politica activă a Imperiului Bizantin din secolele XI-XII pe linia Dunării a fost favorizată de schimburile economice și culturale cu spațiul sud-est european. Importul cu produse de lux precum: mătase, catifea, stofă, sunt aduse din Koln sau Boemia, împreună cu diferitele mirodenii din Orient.

Vasele de sticlă, găsite în cercetările arheologice la Ilidia și Gornea par a fi aduse din centrele bizantine.

Dezvoltarea comerțului în Banatul Evului Mediu este un punct foarte important. Contactul cu țăările dunărene asigură comerțul exterior, iar rețeaua bogată de drumuri asigură circulația de mărfuri dintr-o „țară” în alta, contactul permanent cu celelalte zone.

Grație acestui flux continuu de mărfuri și produse dintr-o gamă variată, la începutul secolului al XIV-lea sunt consemnate târgurile zonale. Amplasarea locurilor de târg este determinată de rețeaua de drumuri medievale. Prin culoarul Dunării, Banatul a reprezentat o punte de legătură între Câmpia Panonică și sud-estul Europei.

Viața economică din Mărginimea Sibiului ține de același ax de românism, pe care l-am întâlnit și în Banat, ax numit de această dată Muntenia. Sub administrația pur românească, de până la 1472, viața economică socială și culturală, indiferent de culoarea dominației, și-a trasat propriul contur, pe care anarhia feudală maghiară de mai târziu, chiar dacă a împilat-o, încercând, prin mijloacele proprii s-o deznaționalizeze, n-a putut-o modifica structural.

În funcție de etapele istorice Corneliu Bucur analizează situația habitatului din străvechea vatră a Mărginimii Sibiului cu principalele ocupații, precum: agricultura și creșterea animalelor, instalații populare, comerț etc.

Dacă în secolele XI-XII agricultura se raporta la nevoile de consum ale obștii, pe măsură ce obștea se dezvoltă, agricultura se extinde prin deșteleniri dar și prin dezvoltarea tehnicii și a mijloacelor de muncă: îngrășarea naturală a pământului, prin gunoie, apariția plugului cu brăzdar și cu cuțit de fier, rotația pășune-cereale-pășune. În secolul al XVII-lea culturile din sectorul agricol sporesc prin introducerea culturii porumbului, pentru ca în secolul al XVIII-lea să cunoască un progres notabil, prin introducerea culturilor duble (de primăvară și de toamnă). Pe lângă extinderea culturii de porumb, introducerea cartofului va completa alimentația de bază a țăranului român.

Cultura viței de vie și pomicultura sunt elemente nelipsite.

Păstoritul ca ocupație de bază din spațiul Mărginimii Sibiului, în secolul al XIV-lea, capătă o importanță deosebită, față de alte zone, prin începerea practicării transhumanței. Un document din 1583 confirmă pășunatul mărginenilor în munții Făgărașului, iar un altul din 1583 în Muntenia.

După 1718 turmele ajung până în Oltenia și Banat, iar prin Făget trec mai departe pe la Porțile de Fier până la Panciova, în câmpia Tisei, la Debrețin. Tot în secolul al XVIII-lea oierii

mărgineni trec Dunărea, în căutarea unei pășuni superioare, ca cea din Bulgaria. În răsărit oierii ajung cu turmele până în Carpații Orientali, mergând înspre nord până în Dorohoi, apoi mai departe până în Basarabia. În acest fel drumul oierilor din Transilvania împânzea toată țara.

Industria populare ocupă o paletă largă a preocupărilor din arealul transilvănean, odată cu generalizarea morilor de apă, înainte de secolele XIII-XIV, deopotrivă cu celelalte instalații hidraulice, precum: pivele, vâltorile, ferăstraiele. ciocanele hidraulice, până la teascurile pentru prelucrarea semințelor oleaginoase.

Puternica tradiție din Săliște, Tilișca, Sibiel, Sadu va favoriza înființarea celei dintâi întreprinderi manufacturiere de postav, de tip capitalist de la începutul secolului al XIX-lea, din comuna Sadu.

Comerțul, deși s-a practicat din cele mai vechi timpuri, în secolul al XVIII-lea, devine pentru Mărginimea Sibiului după oierit, cea mai importantă sursă de câștiguri. Săliște și Rășinari beneficiind de acel „*jus forum*” un târg de o zi pe săptămână, făcându-se comerț cu oi, cai, porci, brânză, unt, piei, postav, piatră dar și scânduri, var, miere, țuică, seu etc.

În afara comerțului local, în Transilvania produsele din zonă ajungeau până în Țara Românească, Banat și Moldova.

Valea Carașului și Mărginimea Sibiului, cu mulțimea de similitudini economice, sociale și culturale, învingând vicisitudinile istoriei au rămas până azi două culmi de civilizație, cultură și progres.

PRIVILEGED ROMANIAN COUNTRIES UNDER FOREIGN SUPREMACY SOCIO - ECONOMICAL STRUCTURES IN CARAȘULUI VALLEY (BANAT) AND IN SIBIU NEIGHBOURHOOD (TRANSYLVANIA)

- Abstract -

Banat and Transylvania, regions that belong to the Romanian country, oppressed by different powers, under the extent of the event that makes history, continue to exist in its own, unitary habitat along centuries, crossing ways or being reunited into a single country, Transylvania, having similarities that for some historians are not to be differentiated.

Bibliografie

1. Iosif Stănilă, *Valea Carașului, districtul Ilidia, sec.XIV-XVII*, Reșița, 1986.
2. Dumitru Țicu, *Banatul montan în Evul-Mediu*, Timișoara, Editura Banatica, 1998.
3. Corneliu Bucur, *Civilizația Mărginimii Sibiului*, Sibiu, Editura „ASTRA MUSEUM”, pp.18-98.
4. *Siliștea Sibiului – Străveche vatră românească*, Sibiu, 1990, pp.53-58.
5. I. Hațegan, *Habitat și populație în Banat. Sec. XI-XX*, Timișoara, Editura Mirton, 2003.
6. P.P.Panaiteescu, *Introducere în Istoria Culturii Românești*, București, Editura Științifică, 1969.
7. *Oameni de seamă ai Banatului*, Timișoara, 2005, pp.82.83.